

Desiré haláltánca

Futó por. Kosztolányi és a halál. Népszínház, Szabadka

*„Engem igazán mindig csak egy dolog
érdekel: a halál.”*

(Kosztolányi Dezső: Napló 1933–34)

Szabadkán Hernyák György rendezésében került színre Kosztolányi Dezső verseiből, novelláiból, regényeiből, drámájából (*Lótuszevők*), naplójából, apjával, feleségével, Csáhtal, Babitscsal folytatott leveleiből, valamint néhány róla készült írásból szerkesztett *dance macabre* (?) műfaj-megjelölésű *Futó por* című, a költő/író halálélményét bemutató szövegmontázs (dramaturg: Brestyánszki Boros Rozália). Bár nem valószínű, hogy a komoly témát feldolgozó, szokatlan előadás elnyeri az *Indul a bakterház*- vagy a *Charley néni*-szerű előadásokat kedvelő, a színházban elsősorban kikapcsolódást kereső közönség tetszését, mégis remélem, hogy nincs olyan néző, akit a produkció ne érintene meg.

Kosztolányi Dezső emberként és költőként maga a talány, akinek életéről még mindig újabb és újabb dolgok derülnek ki. Most is ez történt az író utolsó napjait bemutató Hernyák-rendezte előadásban. Azok a napok elevenednek meg, melyekről keveset tudunk. Több erudita ismerőssémmel beszélgettem az előadásról, akik hozzám hasonlóan úgy vélekedtek, hogy Kosztolányi az előadás sugallatával ellentétben nem félt a haláltól, hiszen ez állandó motívumként végigkísérte életén és pályáján egyaránt. Állandó látogatóként vendégeskedett nála a halál. Előkerestem azokat a szövegeket, amelyeket a színlap szerint az előadás készítői felhasználtak, s láttam, van alapja a Brestyánszki-Hernyák-féle koncepciónak, amely másféle Kosztolányi-képet mutat be, miközben a nézők legmélyebb érzéseit (szeretet, megszokás, félelem) és gondolatait (élet, halál, élvezetek, betegség) célozza és mozgatja meg.

Az előadás feszültségét valójában Desiré (a költőt a hozzá közel állók nevezték így) halálfélelme teremti meg, ahogy erre a színlapon olvasható „Segíts” szó is utal. És ahogy ez Péter Ferenc Kosztolányi alakításából és a színen megjelenő három „beszélgetőtárrsal” (Kálló Béla, Ralbovzski Csaba, Pálfi Ervin) folytatott jelenetekből is kiderül. Hogy ők valójában kik, azt nehéz eldönteni, funkciójuk azonban világos, ők válaszolnak az író magában feltett kérdéseire, illetve tolmácsolják gondolatait. Hol bohócok, hol a másik én megtestesítői, hol pedig orvosok, akik közlik a feleséggel (Vicei Natália), hogy férjének karcinómája van. De tőlük értesülünk Kosztolányi belső emberi ellentmondásairól, önmagáról kialakított igencsak változó véleményéről.

Köztudott dolog, hogy Desiré életében milyen fontos szerepet játszottak a nők, nem vetette meg a szebbik nemet, imádták a nőket, legyen az szobalány, ápolónő, utcanő vagy színésznő, mint felesége, Harmos Ilona volt. A szeretet kéjencének és kurafijának nevezte magát.

Ezért indokolt az előadás kezdő jelenete, melyben az író egy átlátszó függönnyel letakart baldachin mögött álló nőhöz lép, és a következőket mondja: „Tudom, ki vagy te. Te a halál vagy.” Erre felel Mária, a halál megtestesítője patetikusan: „Az vagyok.” Ezt követően fedezi fel Kosztolányi a szájában a sebet, s ezzel a színjáték cselekménye elindul a félelem és bizonytalanság útján.

Érdekes és elgondolkodtató, hogy a rendező a halált összeköti Máriával. Talán mert ő volt a költő utolsó, nagy, titkos szerelme?

A halál többször megjelenik Desirének (végeredményben ott áll mellette végig), hol nő formájában, aki kísértetni szeretné, hol a halálként, aki magával szeretné vinni, hol pedig gyermekként, aki játszani hívja. Ebből adódóan a darabon végigvonul valami kísértetieség, gyermeki naivitás és túlfűtött erotika, ezt egyesíti G. Erdélyi Hermina alakítása.

Ahogy a költő, hasonlóképpen Mária mellett is ott vannak kísérői, túlvilági „démonjai” (Sziráczky Katalin, Körmöci Petronella, Pesitz Mónika), akiket a bujaság, az édes kín, az elhasznált nők szimbólumainak tekinthetünk. Azok a nők, akikhez Kosztolányi írt verset.

A három nő a halál, a három férfi pedig a költő alteregóiként jelenik meg.

Az előadásban számomra újszerű megvilágításba kerül Kosztolányi Dezső és feleségének a kapcsolata. Akkor, amikor a férfi közli: feleségét, akár a levegőt, megszokta, lerombolja az idillinek hitt házasság képét. Éppen ezért érdemel figyelmet a feleség viselkedése, magatartása. Kezdetben fásult, olyan, mint akinek nyűg lenne férje panaszkodása és haláltól való görcsös félelme. Később pedig, bár sérthetnék a hozzá intézett durva szavak, s tud férje hűtlenkedéseiről is, mellette marad. A

legmegdöbbentőbb pillanat az, amikor a kórházból hazatérve, tekintetét a magasba emelve közli, halála előtt férje egyetlen, alig érthető és mégis sokat jelentő szót mondott: „élni”.

A játéktér bal oldalán levő baldachin mögött Kosztolányi Dezsőt látjuk, összeölelkezik Máriával, a nővel, a halállal, a gyermekkel, és elindul a fényes úton a túlvilágba.

A színpadon csak egy gyertya marad, és fehér lepedővel letakart fotel meg egy állólámpa...

FUTÓ POR. KOSZTOLÁNYI ÉS A HALÁL.

NÉPSZÍNHÁZ, SZABADKA

Rendező: HERNYÁK György

Dramaturg: BRESTYÁNSZKI BOROS Rozália

Színészek: PÉTER Ferenc, G. ERDÉLYI Hermina, VICEI Natália, PÁLFI Ervin,

KÁLLÓ Béla, RALBOVSZKI Csaba, KÖRMÖCI Petronella, PESITZ Mónika,

SZIRÁCSKY Katalin

Díszlet, jelmez: KRESZÁNKÓ Viktória

Zeneszerző: Ifj. KUCSERA Géza m. v.

